สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

นายณพพงษ์ บำรุงพงษ์
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเลือกใช้สถิติพรรณนาในการแสดงการเกิดและการกระจายทางระบาดวิทยาของโรคได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และตรวจจับการระบาดได้
3. จัดทำรายงานสถานการณ์โรคที่เฝ้าระวังทางระบาดได้

หัวข้อสำคัญ

1. อัตรา อัตราส่วน และสัดส่วน
2. Mean Median SD Range
3. การนำเสนอข้อมูลด้วย กราฟมาตรส่วนเรขาคณิต, Histogram, Bar chart, Pie chart, Spot map
4. การวิเคราะห์สถานการณ์โรค
5. การเขียนรายงานสถานการณ์โรค

ระบาดวิทยา (Epidemiology)

การศึกษาเกี่ยวกับการเกิดและการกระจายของปัญหาสุขภาพในประชากรที่จำเพาะ ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ควบคุมปัญหาสุขภาพดังกล่าว

"The study of the occurrence and distribution of health-related states, events, and processes in specified populations, including the study of the determinants influencing such processes, and the application of this knowledge to control relevant health problems"

Source: Dictionary of Epidemiology, 6th Ed. , 2014

การวัดทางระบาดวิทยา

- DESCRIBE → Measure of Frequency
  - การวัดขนาดของโรคหรือปัญหาทางด้านสาธารณสุข
  - ผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกมีจำนวนเท่าใดในจังหวัด ก ในปี 2558
- EXPLAIN → Measure of Association
  - การวัดความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและการเกิดโรค
  - การสูบบุหรี่เพิ่มความเสี่ยงในการเป็นโรคหัวใจหลอดเลือดหรือไม่
- PREDICT → Measure of Impact
  - การวัดผลกระทบของการมีปัจจัยหรือไม่มีปัจจัยต่อการเกิดโรค
  - วัคซีนป้องกันโรคหัดมีประสิทธิภาพในการป้องกันการป่วยได้ดีเพียงใด
- CONTROL
  - มาตรการที่เหมาะสมสำหรับชุมชน (ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ) คืออะไร

Measure of Frequency

Frequency of Health Problem

แสดงได้ 2 ลักษณะ

1. จำนวนผู้ป่วย (หรือจำนวนผู้เสียชีวิต)

- เข้าใจง่าย บอกถึงปริมาณปัญหาที่แท้จริง (ที่ต้องจัดเตรียมทรัพยากรรองรับ)
- แต่ไม่สะท้อนความเสี่ยงของปัญหาโดยตรง หากเปรียบเทียบกับประชากรอื่นที่ขนาดแตกต่างกัน

2. อัตราป่วย (หรืออัตราตาย)

- ใช้เปรียบเทียบระหว่างประชากรแต่ละกลุ่ม
- ตัวตั้ง คือ จำนวนผู้ป่วย (หรือตาย)
- ตัวหาร คือ จำนวนประชากรผู้มีโอกาสเกิดโรค (Population at risk)
- นิยมแสดงเป็นจำนวน ต่อประชากร 100,000 คน

Ratio / Proportion / Rate

- **Ratio** (อัตราส่วน)
  - เท่ากับ A / B โดยที่ A จะเป็นหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของ B ก็ได้ และไม่จำเป็นต้องมีหน่วยเดียวกัน
  - เช่น การตายมารดาต่อแสนการเกิดมีชีพ หรือ อัตราส่วนจำนวนเตียงผู้ป่วยต่อจำนวนประชากร
- **Proportion** (สัดส่วน)
  - เท่ากับ A / B โดยที่ A เป็นส่วนหนึ่งของ B และมีหน่วยเดียวกัน
  - มีค่าอยู่ในช่วงตั้งแต่ 0 ถึง 1 (แต่อาจจะแสดงเป็น ต่อร้อย ต่อหมื่น ต่อแสน ฯลฯ)
  - เช่น สัดส่วนของเพศชายในประชากรทั้งหมด
- **Rate** (อัตรา)
  - ในวิชาคณิตศาสตร์ คือ การเปลี่ยนแปลงของปริมาณหนึ่งเทียบกับอีกปริมาณหนึ่ง
  - ในระบาดวิทยา คือ จำนวนผู้ป่วยที่เกิดขึ้น (A) / เวลาที่ทำการสังเกตุ (Time)

การวัดอัตราการเกิดโรค

การนับจำนวนการเกิดโรค:

- ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้
- ไม่สามารถระบุความเสี่ยงของการเกิดโรค

ใช้อัตราในการเปรียบเทียบ

อัตรา

X = จำนวนคนที่เกิดเหตุการณ์ภายใต้เงื่อนเวลา
Y = จำนวนคนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภายใต้เงื่อนเวลาเดียวกัน
K = ค่าคงที่ กำหนดให้มีค่า 100, 1,000, 10,000, 100,000
โดยทั่วไปเลือกใช้ค่าที่ให้ผลลัพธ์เป็นจำนวนเต็มอย่างน้อย 1 หลัก เช่น 5.4/1,000 (ไม่ใช้ .54/1,000)

$$\frac{x}{y} * k$$

x = คนที่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน
y = คนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการป่วยเป็นโรคเบาหวาน

ตัวตั้งเป็นส่วนหนึ่งของตัวหาร

ข้อพึงระวังในการใช้คำว่า อัตรา

โดยทั่วไป มักมีการใช้คำว่า อัตรา ในการแสดงถึงขนาดของโรคในประชากร เช่น

อัตราป่วย (Morbidity rate) ของโรคไข้เลือดออกของประเทศไทย พ.ศ. 2554 เท่ากับ 107.06 ต่อประชากรแสนคน

อัตราตาย (Mortality rate) ของโรคไข้เลือดออกของประเทศไทย พ.ศ. 2554 เท่ากับ 0.11 ต่อประชากรแสนคน

ในที่นี้ ไม่ใช่ อัตรา (Rate) ในความหมายที่ถูกต้องทางระบาดวิทยา เป็นแต่เพียง สัดส่วน เท่านั้น เนื่องจากไม่ได้พิจารณาร่วมกับระยะเวลาในการติดตามประชากร

Prevalence and Incidence

$$P \approx IxD$$

D = average disease duration

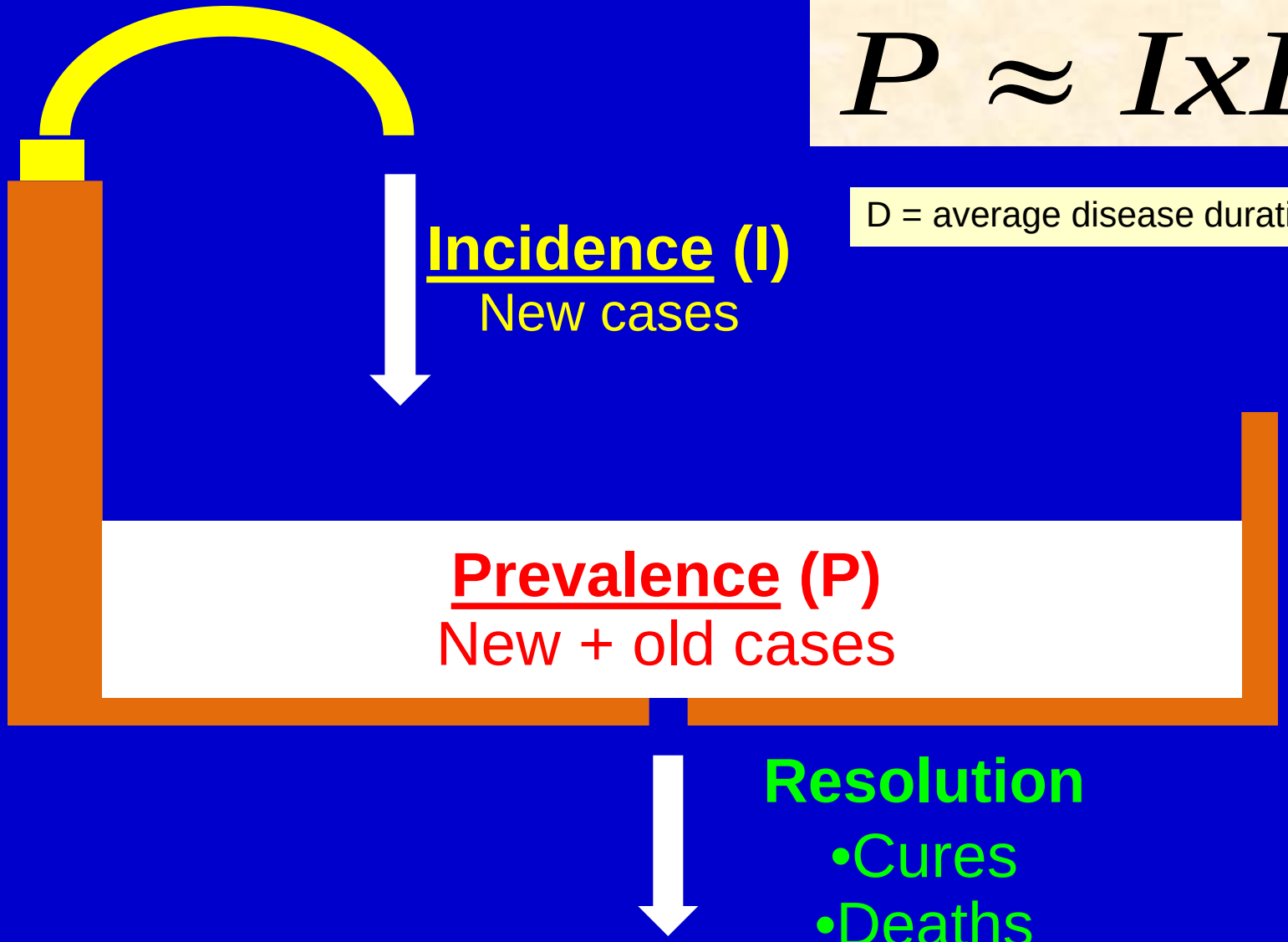

อุบัติการณ์ (Incidence)

จำนวนผู้ป่วยรายใหม่ในประชากรกลุ่มเสี่ยง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

(สนใจเฉพาะรายใหม่)

ความสำคัญของอุบัติการณ์ (Incidence)

1. ทำให้ทราบถึงความเสี่ยง (risk) หรือความเร็ว (rate) ของการเกิดโรคของคนในชุมชนที่จะเกิดโรคในช่วงเวลาหนึ่ง
2. นิยมใช้กับโรคเฉียบพลัน หรือโรคเรื้อรังที่สามารถระบุเวลาที่เริ่มเป็นโรคได้
3. เหมาะสมที่จะใช้ในการศึกษาเพื่อหาสาเหตุของการเกิดโรค (Etiologic study) หรือประเมินผลของมาตรการควบคุมป้องกันโรค

ชนิดของอุบัติการณ์ (Incidence)

Incidence Proportion* (Risk, Cumulative Incidence, Attack Rate)

$$= \frac{\text{จำนวนของผู้ป่วยด้วยโรคที่สนใจรายใหม่ที่ค้นพบในช่วงระยะเวลาหนึ่ง}}{\text{จำนวนประชากรที่มีโอกาสเกิดโรค (at risk) ณ ตอนเริ่มต้นศึกษา}}$$

Incidence Rate (Rate, Incidence Density, Person-Time Incidence)

$$= \frac{\text{จำนวนของผู้ป่วยด้วยโรคที่สนใจรายใหม่ระหว่างระยะเวลาที่กำหนด (D)}}{\text{จำนวน person-time (PT) ที่มีโอกาสเกิดโรค (at risk) ทั้งหมดที่ติดตามศึกษา}}$$

* ใช้ในกรณีที่ 1. สามารถติดตามประชากรที่อยู่ในการศึกษาได้หมดหรือเกือบทั้งหมดในช่วงเวลาที่ศึกษา และ 2. ต้องระบุเวลาที่ทำการติดตามเสมอ

การติดตามประชากร 7 คนเป็นเวลา 7 ปี

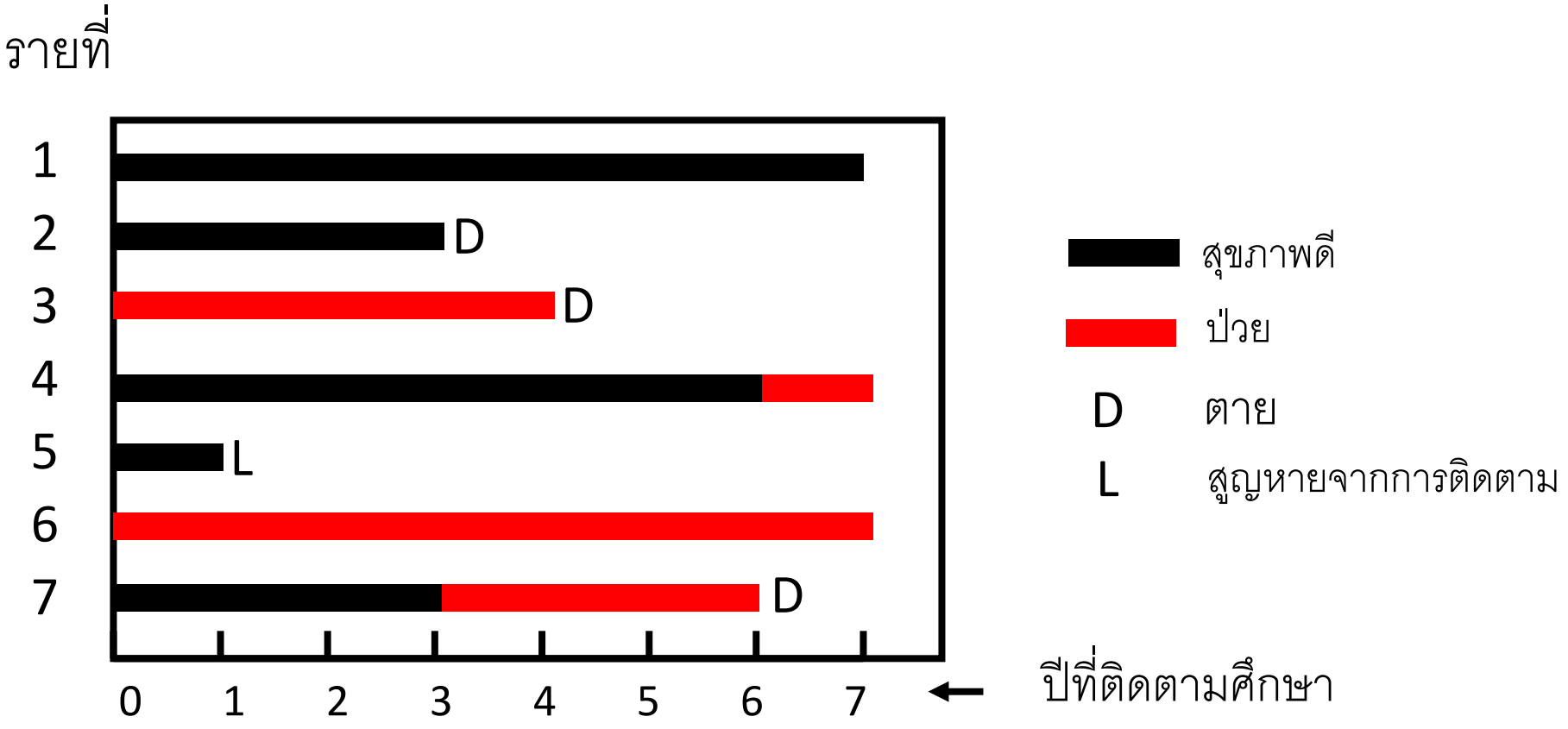

ตัวอย่างของ Incidence Proportion

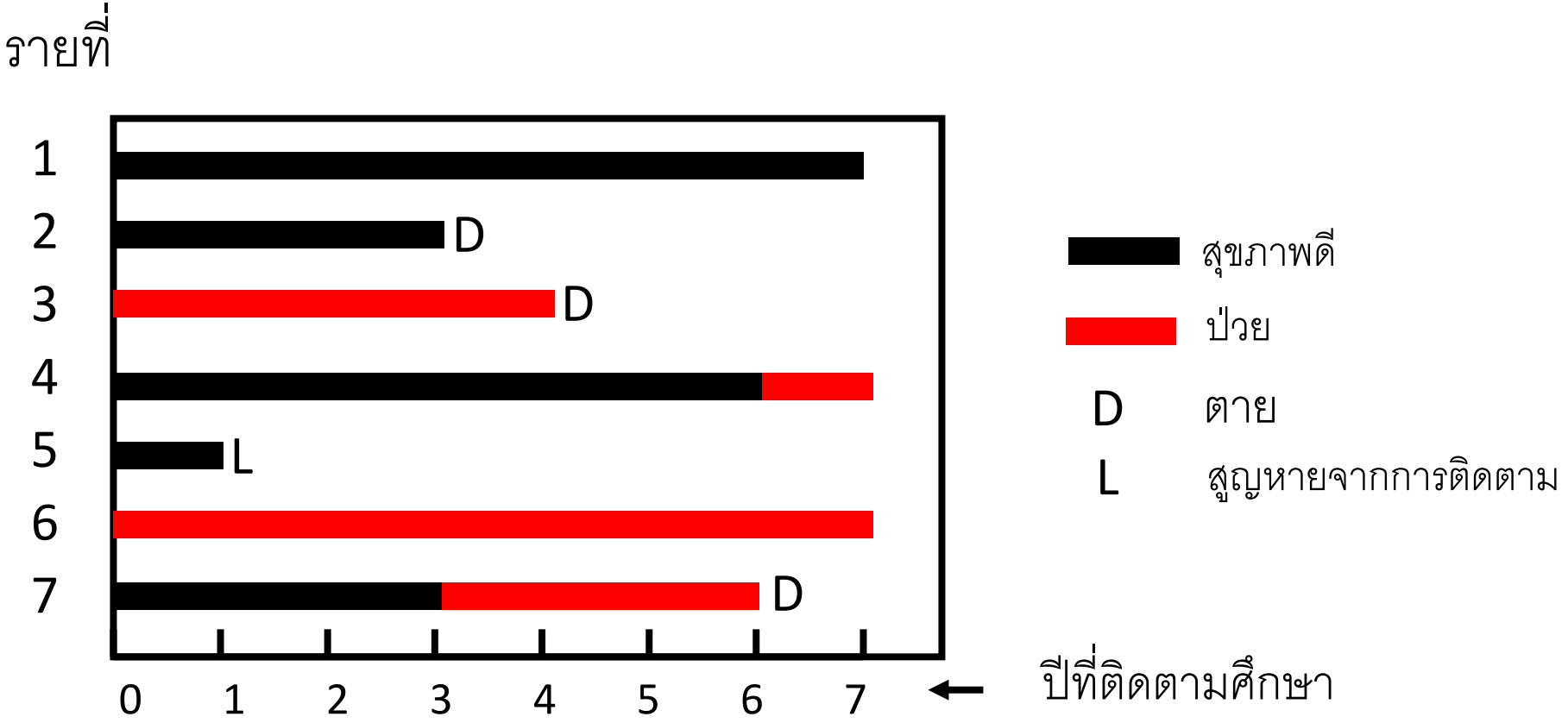

ความเสี่ยงของการเกิดโรคใน 7 ปี = 2/5 = 0.4 = 40%

- ตัวตั้ง คือ คนที่ 4 และ 7 เนื่องจากเป็นผู้ป่วยรายใหม่
- ตัวหาร คือ นำผู้ป่วย คนที่ 3 และ 6 ไปลบกับประชากรทั้งหมด 7-2 เพราะเป็นผู้ป่วยเก่าตั้งแต่เริ่ม

ตัวอย่างของ Incidence Rate

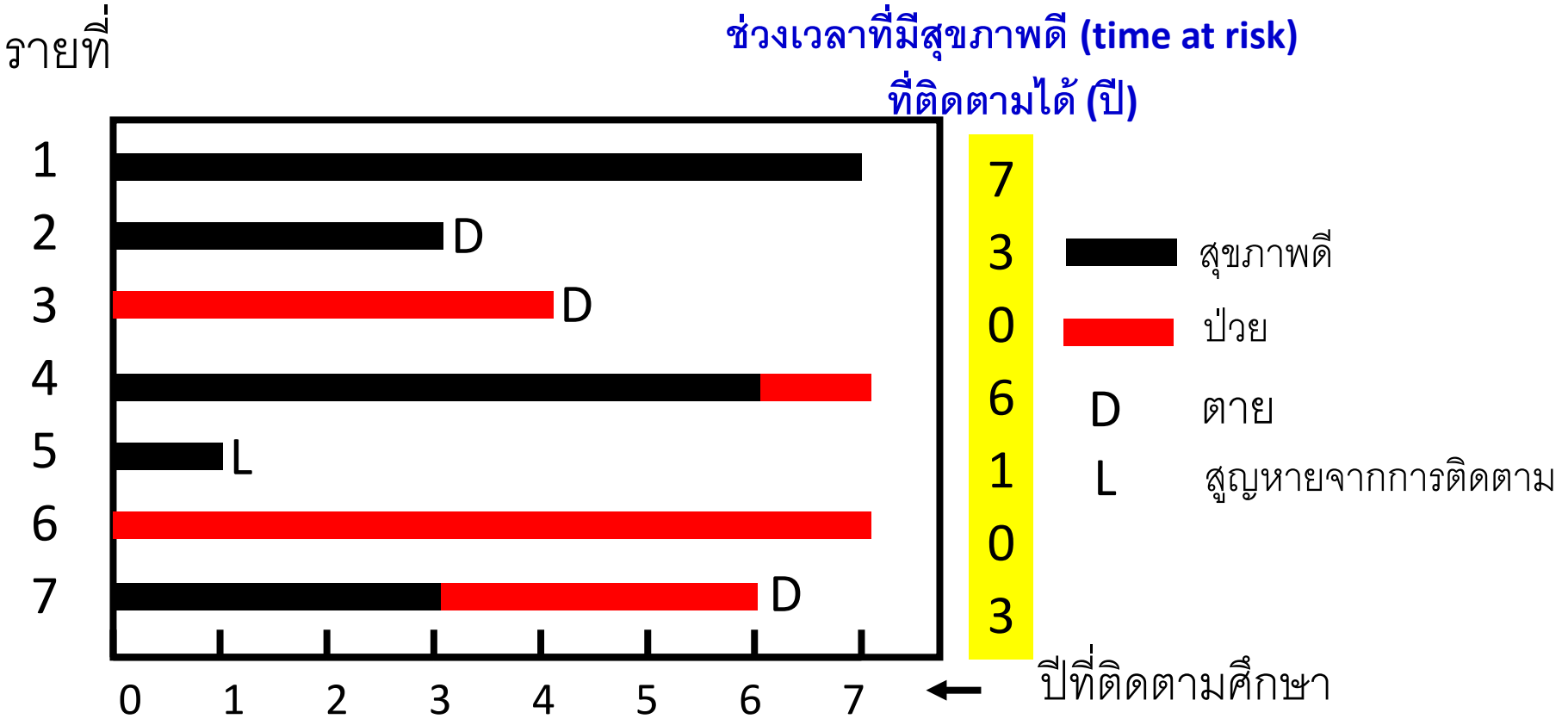

เวลาที่ติดตาม = 7+3+0+6+1+0+3 = 20 คน-ปี

incidence rate ในช่วงเวลาที่ติดตาม 7 ปี

= incident cases / PT = 2 / 20 = 0.10 / คน-ปี

<u>แปลผล</u>

เมื่อติดตามกลุ่มเสี่ยงไป 20 Person/Year

จะพบผู้ป่วย 2 ราย (คนที่ 4 และ 7)

หรือต้องรอเวลาเท่าไหร่ถึงจะเจอผู้ป่วย 1 ราย

= 1/Incidence rate คือ 1*20/2=10 ปี

ความชุก (Prevalence)

จำนวนผู้ป่วยด้วยโรค ๆหนึ่งในประชากรกลุ่มเสี่ยง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง *(นับรวมทั้งรายใหม่และรายเก่า)*

ความสำคัญของความชุก (Prevalence)

1. เป็นการบอกสภาวะสุขภาพของชุมชนในขณะนั้น เพื่อการวางแผนการจัดสรรทรัพยากรหรือการจัดบริการทางการแพทย์แก่ชุมชนได้ถูกต้อง
2. นิยมใช้กับโรคเรื้อรัง หรือโรคที่ไม่สามารถระบุเวลาที่เริ่มเป็นโรคได้อย่างชัดเจน
3. ไม่เหมาะสมที่จะใช้ในการศึกษาเพื่อหาสาเหตุของการเกิดโรค (Etiologic study)

Prevalence

1. Point prevalence

- ความชุก ณ จุดเวลา (ในทางปฏิบัติ คือ ช่วงเวลาที่แคบมากๆ)
- เช่น อัตราความชุกของผู้ป่วยเบาหวาน ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2552

$$= \frac{\text{จำนวนผู้ป่วยเบาหวาน ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2552}}{\text{จำนวนประชากร ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2552}} \times 100{,}000$$

Population at risk

2. Period prevalence

- ความชุก ณ ช่วงเวลา
- เช่น อัตราความชุกของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในปี 2552

$$= \frac{\text{จำนวนผู้ป่วยเมื่อ 1 ม.ค. 2552} + \text{ผู้ป่วยใหม่ในปี 2552}}{\text{จำนวนประชากรกลางปี 2552}} \times 100{,}000$$

Population at risk

ตัวอย่างของ Point Prevalence

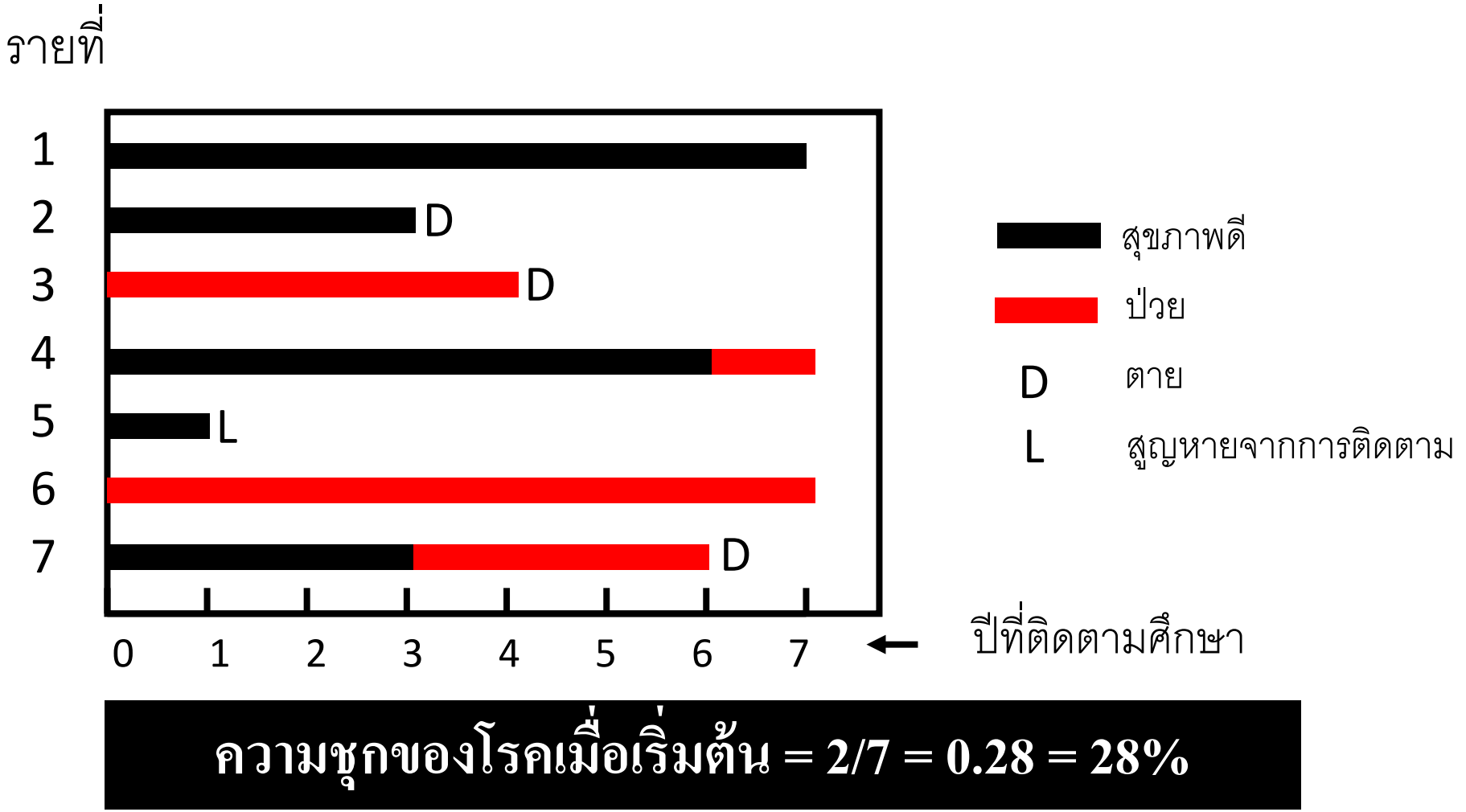

ความชุกของโรคเมื่อเริ่มต้น = 2/7 = 0.28 = 28%

- ตัวตั้ง คือ คนที่ 3 และ 6 เนื่องจากเป็นผู้ป่วยตั้งแต่เริ่มต้น
- ตัวหาร คือ จำนวนประชากรทั้งหมด 7 คน

ตัวอย่างของ Period Prevalence

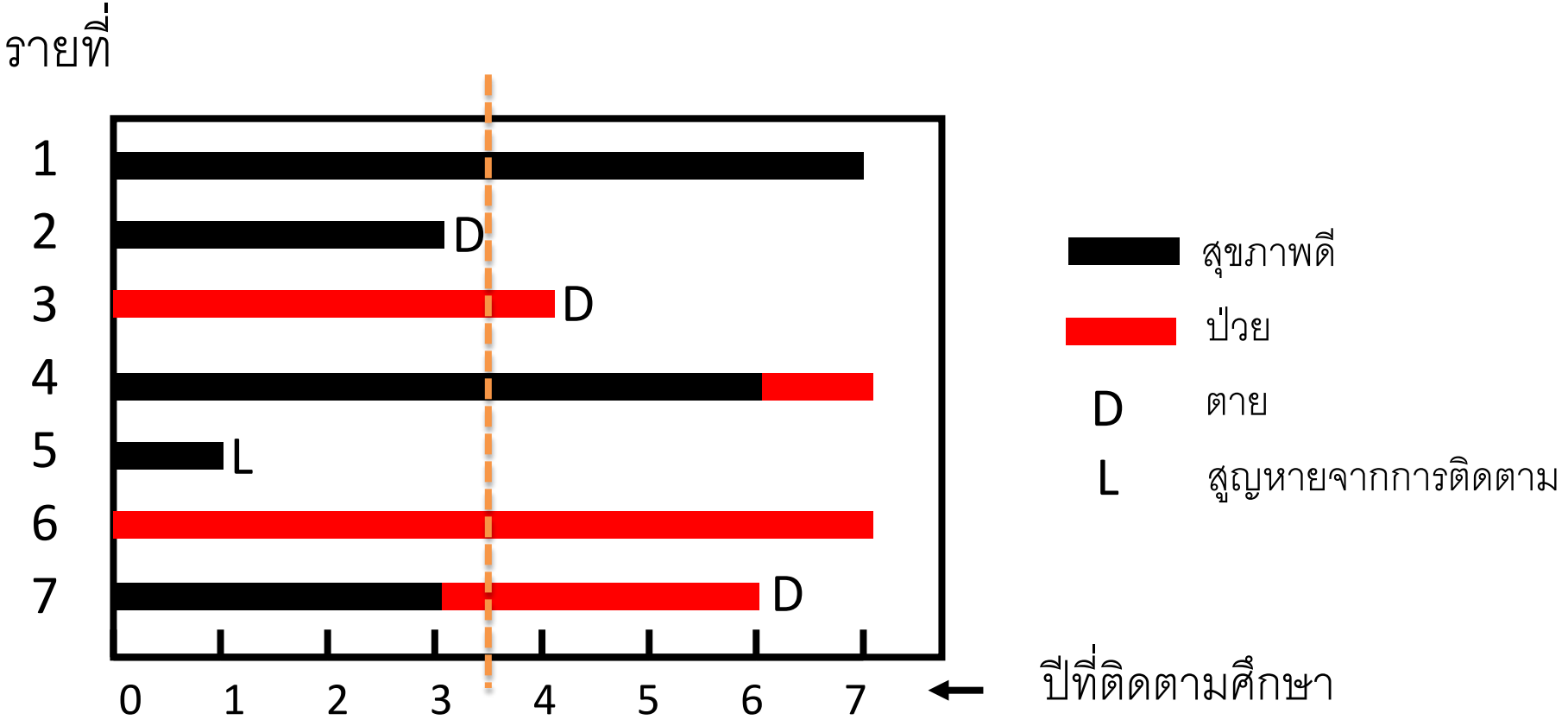

ความชุกของโรคใน 7 ปี = 4 / 5 = 0.8 = 80%

- ตัวตั้ง คือ คนที่ 3 4 6 และ 7
- ตัวหาร คือ ประชากรกึ่งกลางช่วงเวลาที่ศึกษา 5 คน

Attack Rate

คือ สัดส่วนของประชากรที่มีการป่วยในประชากรกลุ่มเสี่ยง ณ ช่วงเวลาที่กำหนด นั่นก็คือ Incidence proportion ซึ่งนิยมใช้ในการสอบสวนโรค

A.R. = X/Y * 100

X = จำนวนผู้ป่วย
Y = ประชากรกลุ่มเสี่ยง

ตัวอย่าง

การระบาดของโรคไข้หวัดใหญ่ พบผู้ป่วย 26 คน จากห้องเรียนที่มีนักเรียนทั้งหมด 96 คน ให้คำนวณหาอัตราป่วย (attack rate)

วิธีคำนวณ Attack rate = X / Y x 100

เมื่อ X = 26 ราย , Y = 96 คน

Attack rate = 26 / 96 x 100

= 27.1 %

อัตราการตาย (Mortality Rates)

- อัตราตายอย่างหยาบ
- อัตราตายเฉพาะ
- อัตราผู้ป่วยตาย

X = ตัวตั้งเหมือนกัน
Y = ตัวหารต่างกัน

อัตราตายอย่างหยาบ (Crude Mortality Rate)

จำนวนผู้เสียชีวิตในประชากรทั้งหมดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

$$C.D.R. = X/Y * k$$

ตัวอย่าง

Crude death rate (C.D.R.) ประเทศไทย พ.ศ. 2554 มี ประชากรกลางปีจำนวน 49,459,000 คน เสียชีวิตในปี 2554 จำนวน 252,592 ราย หาอัตราการตายอย่างหยาบ

เมื่อ X = 252,592 ราย Y = 49,459,000 คน

k = 100,000

ตายรวมไม่ทราบสาเหตุ

C.D.R. = 252,592 / 49,459,000 x 100,000

= 510.7 / ประชากร 100,000 คน

อัตราตายจำเพาะ (Specific Mortality Rate)

จำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคหรือภาวะใดภาวะหนึ่งในประชากรกลุ่มเสี่ยงในช่วงระยะเวลาที่หนึ่ง

เช่น อายุ เพศ และเชื้อชาติ สาเหตุ ในกลุ่มประชากรที่กำหนดในช่วงเวลาหนึ่ง

ตัวหารเฉพาะ

$$S.D.R. = X/Y * k$$

X = ตายในกลุ่มอายุ.....ปี

Y = ปชก.กลุ่มอายุ.....ปีด้วย

ตัวอย่าง

Specific death rate (S.D.R.) ประเทศไทย พ.ศ. 2554

เมื่อ X = จำนวนคนตายในกลุ่มอายุ 0-4 ปีในปี 2554

= 25,583 ราย

Y = ประชากรกลางปีกลุ่มอายุ 0-4 ปี

= 6,387,000 คน

k = 100,000

หาอัตราตายกลุ่มอายุ 0-4 ปี ประเทศไทย พ.ศ.2554

อัตราตายเฉพาะ (Specific Mortality rate)

ประโยชน์

- ใช้บ่งชี้สภาวะอนามัย บริการทางการแพทย์ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพอนามัย สภาวะเศรษฐกิจและสังคม และอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชน

- ใช้เปรียบเทียบได้ดีกว่า C.D.R.

- บอกลักษณะเฉพาะของโรคหรือการเสี่ยงต่อการตายด้วยโรคได้ดีกว่า

อัตราป่วยตาย (Case Fatality Rate)

$$CFR = \frac{X}{Y} \times k$$

X = จำนวนผู้ป่วยที่ตายด้วยโรคนี้

Y = จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคนี้

k = 100

ความสำคัญ 1. ใช้บ่งชี้ถึงความรุนแรงของโรค

2. ใช้บ่งชี้ถึงคุณภาพของบริการทางการแพทย์

ตัวอย่าง

CFR โรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิด ประเทศไทย พ.ศ. 2553

เมื่อ X = จำนวนเด็กตายด้วยโรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิด

= 122 ราย

Y = จำนวนเด็กป่วยด้วยโรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิด

= 566 ราย

CFR = 122 / 566 x 100

= 21.6 %

ป่วย 100 คน ตาย 21.6 คน
หรือประมาณ 1 ใน 5
ป่วย 5 คน ตาย 1 คน

สถิติเชิงพรรณนา
(Descriptive Statistics)

ประชากร (population) หมายถึง ***<u>ขอบเขตของข้อมูลทั้งหมดที่เรากำลังทำการศึกษา</u>*** หรืออาจหมายถึง กลุ่มของสิ่งของทั้งหมดที่ให้ข้อมูลตามที่เราต้องการศึกษา เช่น ศึกษาเกี่ยวกับคนไข้สูติ-นรีเวชของโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ในปี 2548 ทั้งหมด ซึ่งอาจดูได้จากประวัติ ผู้ป่วย เป็นต้น

ตัวอย่าง (sample) หมายถึง ***<u>ส่วนหนึ่งของประชากรซึ่งถูกเลือกมาศึกษา</u>*** เนื่องจากในบางครั้ง พบว่า การศึกษาบางอย่างไม่อาจทำทั้งหมดของประชากรได้ เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เสียเวลา และอาจหาประชากรทั้งหมดไม่ได้ หรือไม่สามารถทำกับประชากรทั้งหมดได้ จึงจำเป็นต้องเลือกตัวอย่างมาศึกษา

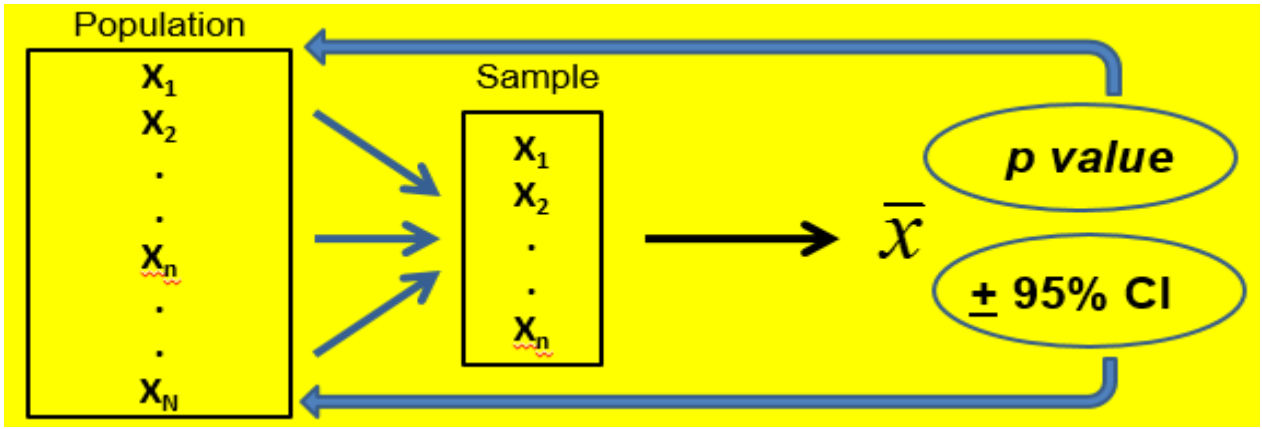

ตัวแปร

คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นสิ่งมีชีวิต หรือ สิ่งไม่มีชีวิตซึ่งให้ค่าที่แตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ ความเครียด ระดับไขมันในเลือด เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานที่ศึกษา ☐ โรงเรียน ☐ วิทยาลัย.....

2. ขณะนี้ท่านมีอายุ ..... ปี ..... เดือน

3. ภูมิลำเนาเดิม ☐ กรุงเทพฯ และปริมณฑล ☐ ภาคกลาง ☐ ภาคเหนือ

☐ ภาคอีสาน ☐ ภาคใต้ ☐ ภาคตะวันออก ☐ ภาคตะวันตก

4. กำลังศึกษาในระดับใด ☐ มัธยมศึกษาปีที่..... ☐ วิทยาลัยปีที่ .....

5. รายได้ของท่านโดยเฉลี่ยต่อเดือน ..... บาท และรายได้เพียงพอใช้จ่ายหรือไม่

☐ เพียงพอ ☐ ไม่เพียงพอ

6. แหล่งของรายได้ ☐ จากบิดา มารดา ☐ จากการทำงานด้วยตัวเอง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. ปัจจุบันสถานะการสูบบุหรี่ของท่าน ☐ 1. ไม่เคยสูบบุหรี่ ☐ 2. กำลังสูบบุหรี่ ☐ 3.เลิกสูบแล้ว

ลักษณะของตัวแปรทางสถิติ

- แบ่งตามลักษณะของตัวแปร
  - เชิงปริมาณ
  - เชิงคุณภาพ
- แบ่งตามมาตรการวัดตัวแปร
  - นามมาตรา (Nominal scale)
  - อันดับมาตรา (Ordinal scale)
  - อันตรภาคมาตรา (Interval scale)
  - อัตราส่วนมาตรา (Ratio scale)

ลักษณะของตัวแปร

ตัวแปรเชิงปริมาณ (Quantitative Variable)

- มีความแตกต่างกันตามความถี่ จำนวน หรือปริมาณมากน้อย
- สามารถเรียงลำดับเปรียบเทียบได้ว่านามใดดีกว่าหรือด้อยกว่าอีกนามหนึ่ง
- เช่น อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง ระดับไขมันในเส้นเลือด คะแนนสอบ

ตัวแปรเชิงคุณภาพ (Qualitative Variable)

- มีคุณสมบัติแตกต่างกันในแง่ของชนิดหรือประเภทหรือคุณลักษณะ
- เช่น เพศ อาชีพ ภูมิลำเนา ภาวะทางเศรษฐกิจ ความรุนแรงของโรค

มาตรการวัดตัวแปร

นามมาตรา (Nominal Scale)

- เป็นการจำแนกข้อมูลโดยใช้นามเป็นเกณฑ์
- ไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่านามหนึ่งดีกว่านามหนึ่ง
- เช่น เพศ อาชีพ

อันดับมาตรา (Ordinal Scale)

- เป็นการจำแนกข้อมูลโดยใช้นามเป็นเกณฑ์
- สามารถเรียงลำดับเปรียบเทียบได้ว่านามใดดีกว่าหรือด้อยกว่าอีกนามหนึ่ง
- เช่น ระดับการศึกษา ระดับความนิยม ระดับรายได้ ความรุนแรงของโรค ผลการเรียนวิชาสถิติ (A, B, C, D)

อันตรภาคมาตรา (Interval Scale)

- เป็นการจำแนกข้อมูลโดยใช้นามและลำดับ
- สามารถวัดปริมาณความแตกต่างของนามได้
- ไม่มี “0” ที่แท้จริง
- เช่น อุณหภูมิ ไอคิว ผลการเรียนวิชาสถิติ (0-100)

อัตราส่วนมาตรา (Ratio Scale)

- สามารถเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างปริมาณได้
- มี “0” ที่แท้จริง
- เช่น รายได้ อายุ น้ำหนัก

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

- การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Measure of Central Location)
  - เพื่อหาค่าที่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่มประชากร
- การวัดการกระจาย (Measure of dispersion)
  - เพื่อดูว่าประชากรแต่ละคนมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
  - เพื่อดูความแตกต่างของประชากรแต่ละคนจากค่ากลาง

การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง
Measure of Central Location

- Mean (Arithmetic Mean) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
- Median มัธยฐาน
- Mode ฐานนิยม

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean)

- ค่าเฉลี่ย (Mean หรือ Average)
- ผลรวมของข้อมูลหารด้วยจำนวนข้อมูล
- สัญลักษณ์ $\overline{x}$

$$\overline{x} = \frac{\sum x_i}{n}$$

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่าเฉลี่ยน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

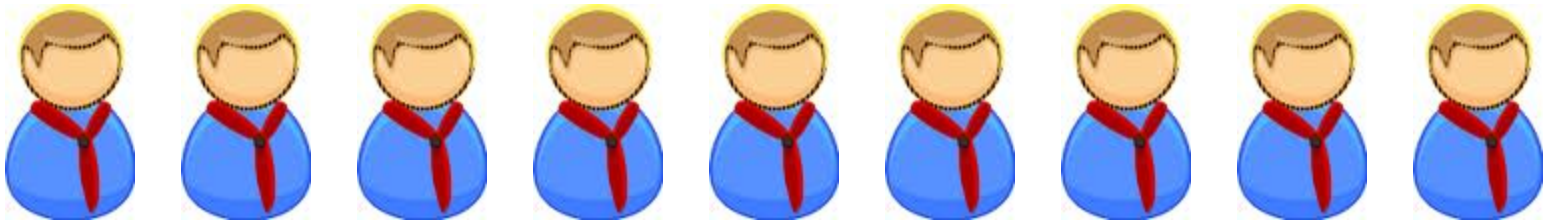

24 28 17 32 27 25 22 19 31

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n} = \frac{24+28+17+32+27+25+22+19+31}{9}$$

$$= \frac{225}{9} = 25 \text{ kg}$$

ค่าเฉลี่ย คือ 25 kg

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่าเฉลี่ยน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

24 28 17 32 27 25 22 19 90

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n} = \frac{24+28+17+32+27+25+22+19+90}{9}$$

$$= \frac{284}{9} = 31.6 \text{ kg}$$

ค่าเฉลี่ย คือ 31.6 kg

คุณสมบัติของค่าเฉลี่ย

1. เป็นตัวแทนข้อมูล ที่ใช้ข้อมูลทุกค่ามาทำการคำนวณหาขนาดของค่าเฉลี่ย
2. เนื่องจากมีการนำข้อมูลทุกค่ามาคำนวณตามหลักคณิตศาสตร์จึงสามารถใช้ในการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงได้
3. เนื่องจากมีการใช้ข้อมูลทุกค่ามาคำนวณ ดังนั้นหากมีข้อมูลบางตัวที่มีขนาดใหญ่มากๆหรือเล็กมากๆ ผิดปกติจะมีผลต่อการคำนวณขนาดของค่าเฉลี่ยด้วย
4. ข้อมูลที่มีมาตรวัดเป็นนามบัญญัติ(norminal scale) และเรียงอันดับ (ordinal scale) ไม่สามารถใช้คำนวณค่าเฉลี่ยได้

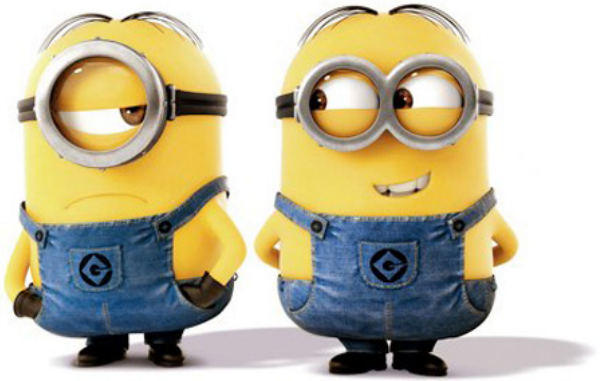

มัธยฐาน (Median)

- ค่าข้อมูลที่อยู่ตำแหน่งตรงกลางของชุดข้อมูลที่เรียงลำดับ
- จำนวนข้อมูลที่มีค่ามากกว่ามัธยฐาน เท่ากับจำนวนข้อมูลที่มีค่าน้อยกว่ามัธยฐาน
- วิธีการหาค่ามัธยฐาน
  - จัดเรียงลำดับข้อมูลจากน้อยไปหามาก
  - หาข้อมูลที่อยู่ในตำแหน่งตรงกลางจากสูตร $Middle\ rank = \frac{(n+1)}{2}$
  - กรณีจำนวนข้อมูลเป็นเลขคี่ ค่ามัธยฐานคือข้อมูลตำแหน่งกลาง
  - กรณีจำนวนข้อมูลเป็นเลขคู่ ค่ามัธยฐานจะอยู่ระหว่างข้อมูล 2 ตำแหน่งกลาง และเท่ากับค่าเฉลี่ยของข้อมูล 2 ตำแหน่งนั้น

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่ามัธยฐานน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

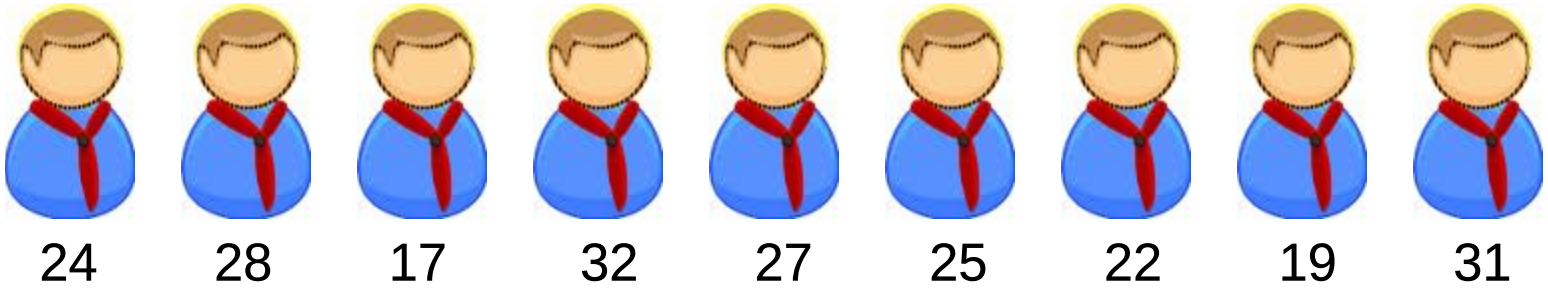

24 28 17 32 27 25 22 19 31

จัดลำดับข้อมูลจากน้อยไปหามาก

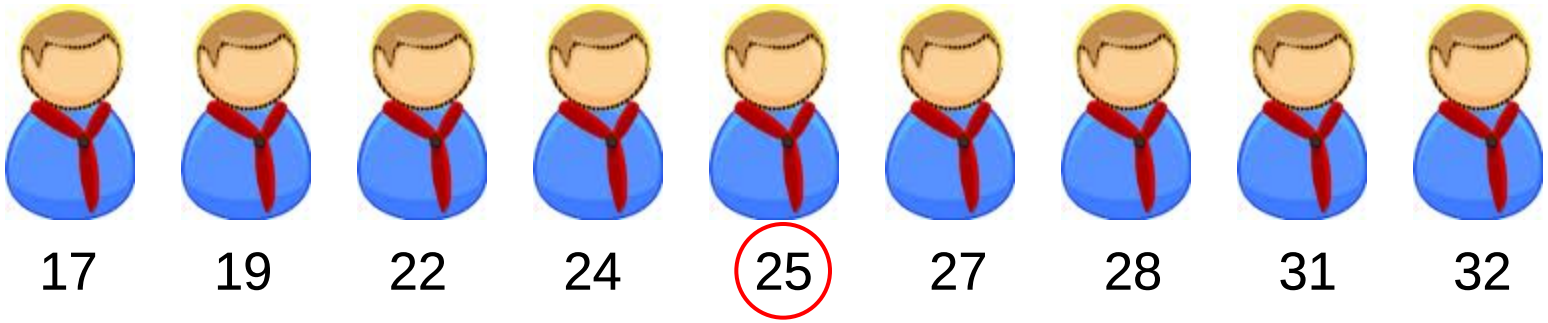

17 19 22 24 25 27 28 31 32

$$Middle\ rank = \frac{(n+1)}{2} = \frac{(9+1)}{2} = 5$$

ค่ามัธยฐาน คือ 25 kg

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่ามัธยฐานน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

24 28 17 32 27 25 22 19 90

จัดลำดับข้อมูลจากน้อยไปหามาก

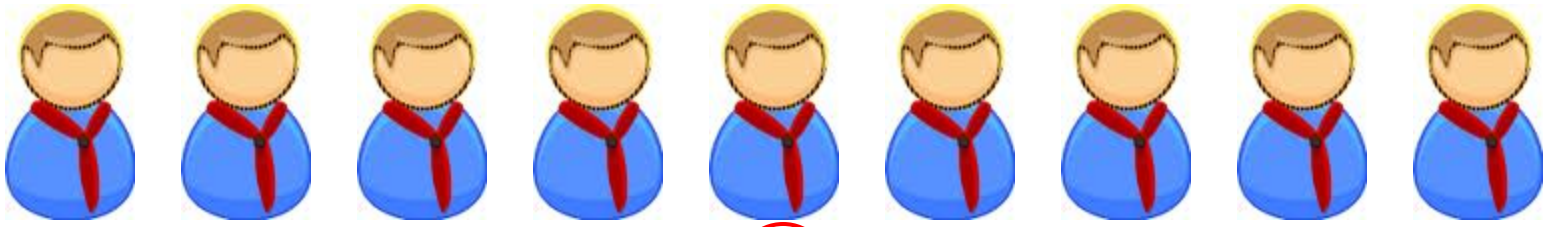

17 19 22 24 25 27 28 32 90

$$Middle\ rank = \frac{(n+1)}{2} = \frac{(9+1)}{2} = 5$$

ค่ามัธยฐาน คือ 25 kg

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่ามัธยฐานน้ำหนักตัวของนักเรียน 10 คน

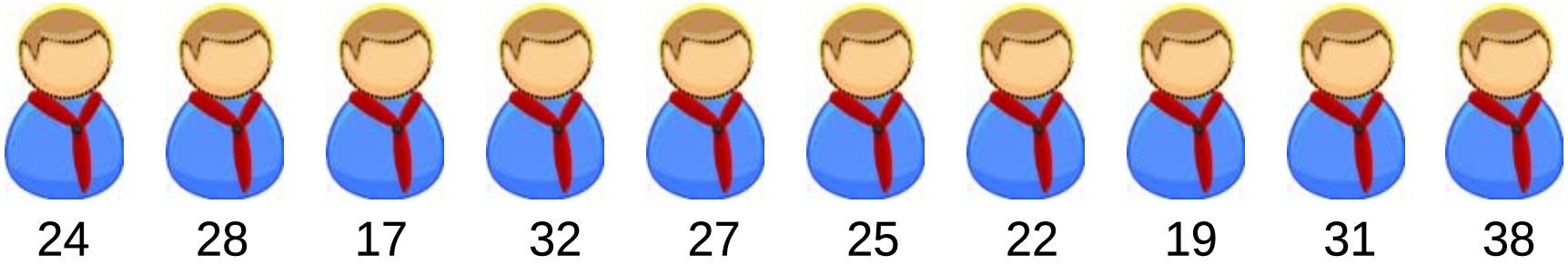

24 28 17 32 27 25 22 19 31 38

จัดลำดับข้อมูลจากน้อยไปหามาก

17 19 22 24 25 27 28 31 32 38

$$Middle\ rank = \frac{(n+1)}{2} = \frac{(10+1)}{2} = 5.5$$

ค่ามัธยฐาน คือ $\frac{25+27}{2}$ = 26 kg

คุณสมบัติของค่ามัธยฐาน

- ข้อมูลที่มีค่าต่างไปจากกลุ่มมากๆ ไม่มีผลต่อค่ามัธยฐาน
- นิยมใช้ในกรณีที่ข้อมูลมีลักษณะเบ้

ฐานนิยม (Mode)

- ค่าที่มีความถี่สูงที่สุด หรือค่าที่ซ้ำกันมากที่สุด
- มักใช้กับตัวแปรเชิงคุณภาพ

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่าฐานนิยมของน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

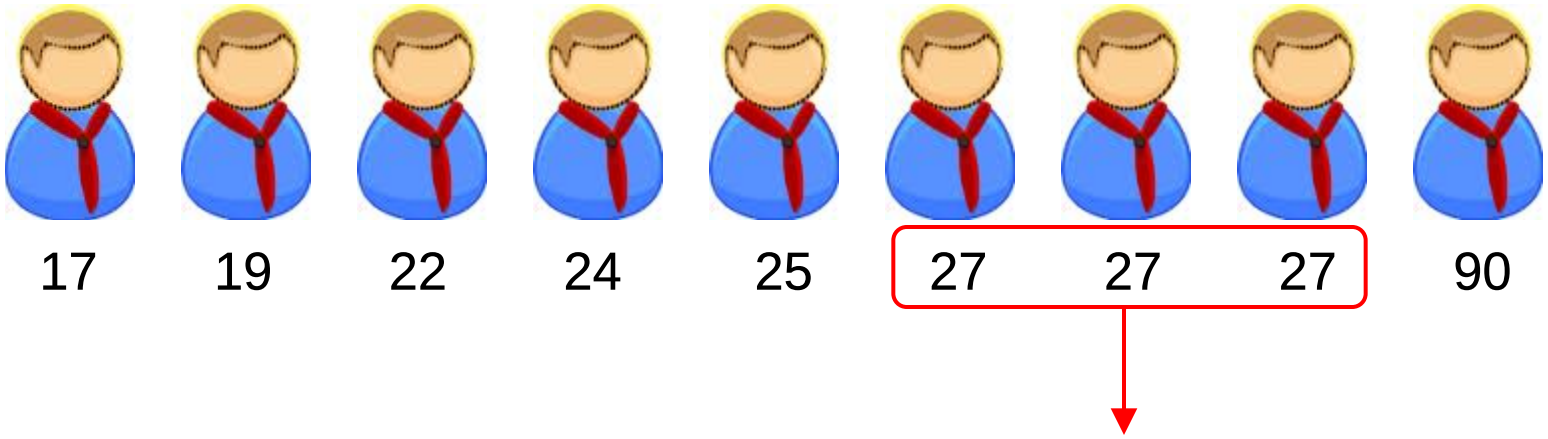

ค่าฐานนิยม คือ 27 kg

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่าฐานนิยมของน้ำหนักตัวของนักเรียน 9 คน

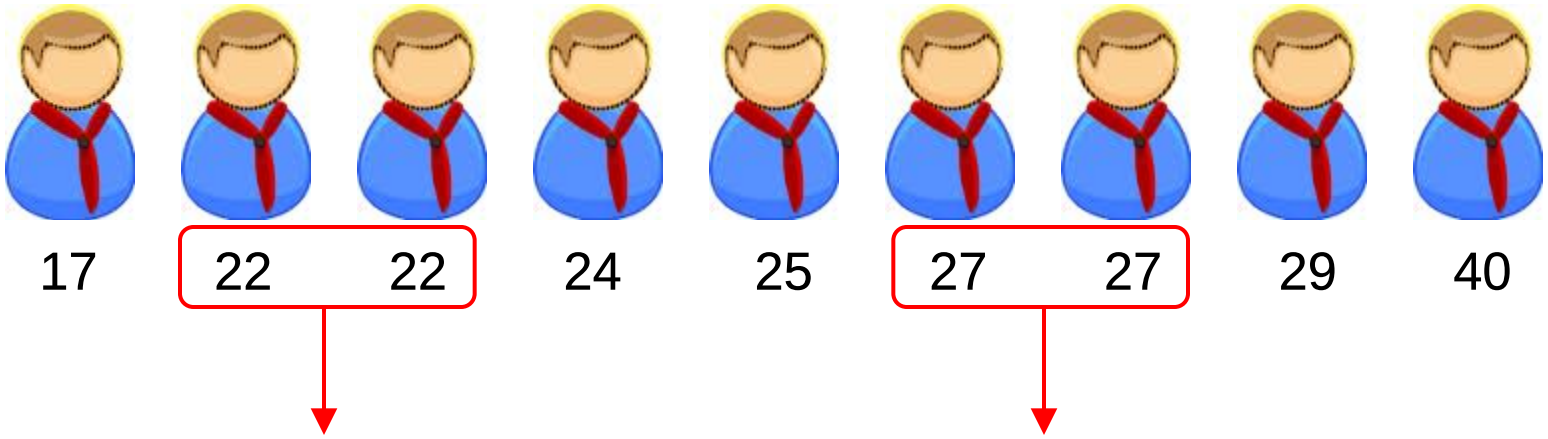

ค่าฐานนิยม คือ 22 และ 27 kg

การวัดการกระจาย
Measure of Dispersion

- Variance (ความแปรปรวน)
- Standard Deviation: SD (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)
- Range (พิสัย)
- Percentile (เปอร์เซ็นไทล์)
- Quartile (ควอไทล์)
- Interquartile (อินเตอร์ควอไทล์)

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่าเฉลี่ยคะแนนสอบของนักเรียน 5 คน ในแต่ละห้องเรียน

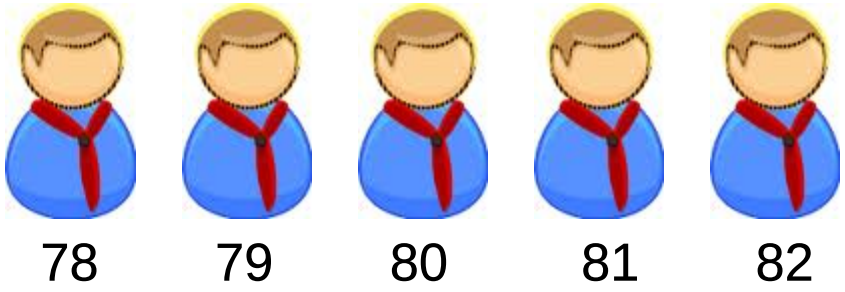

78 79 80 81 82

Mean = 80 คะแนน

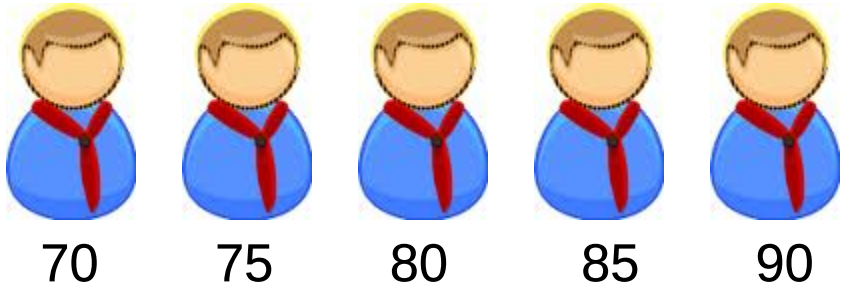

70 75 80 85 90

Mean = 80 คะแนน

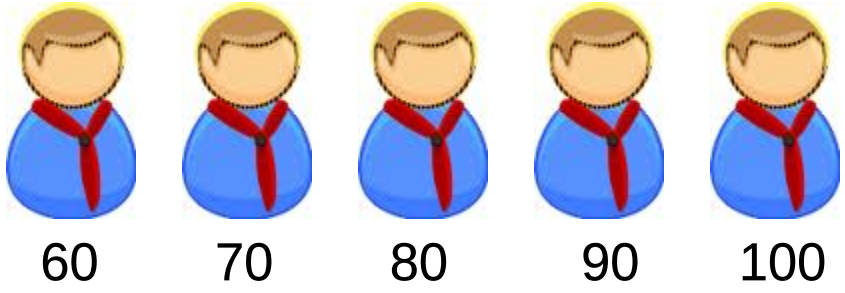

60 70 80 90 100

Mean = 80 คะแนน

ตัวอย่าง

จงคำนวณค่ามัธยฐานคะแนนสอบของนักเรียน 5 คน ในแต่ละห้องเรียน

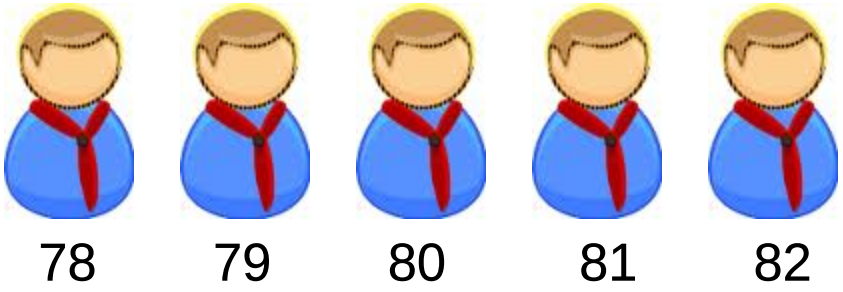

78 79 80 81 82

Median = 80 คะแนน

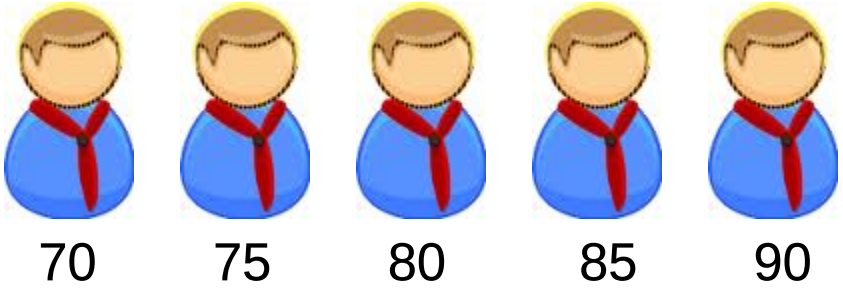

70 75 80 85 90

Median = 80 คะแนน

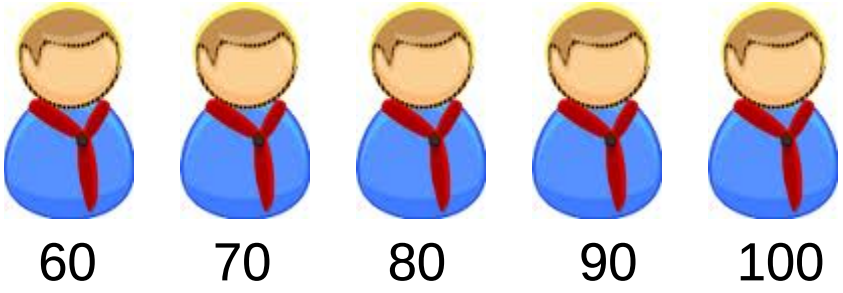

60 70 80 90 100

Median = 80 คะแนน

ความแปรปรวน (Variance) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

- Variance = $s^2 = \frac{sum\ of\ \ square\ differences}{n-1} = \frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n-1}$
- SD = s = $\sqrt{Variance} = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$
- ใช้ประกอบกับค่าเฉลี่ย

การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและการวัดการกระจายโดยใช้ Mean และ Standard Deviation

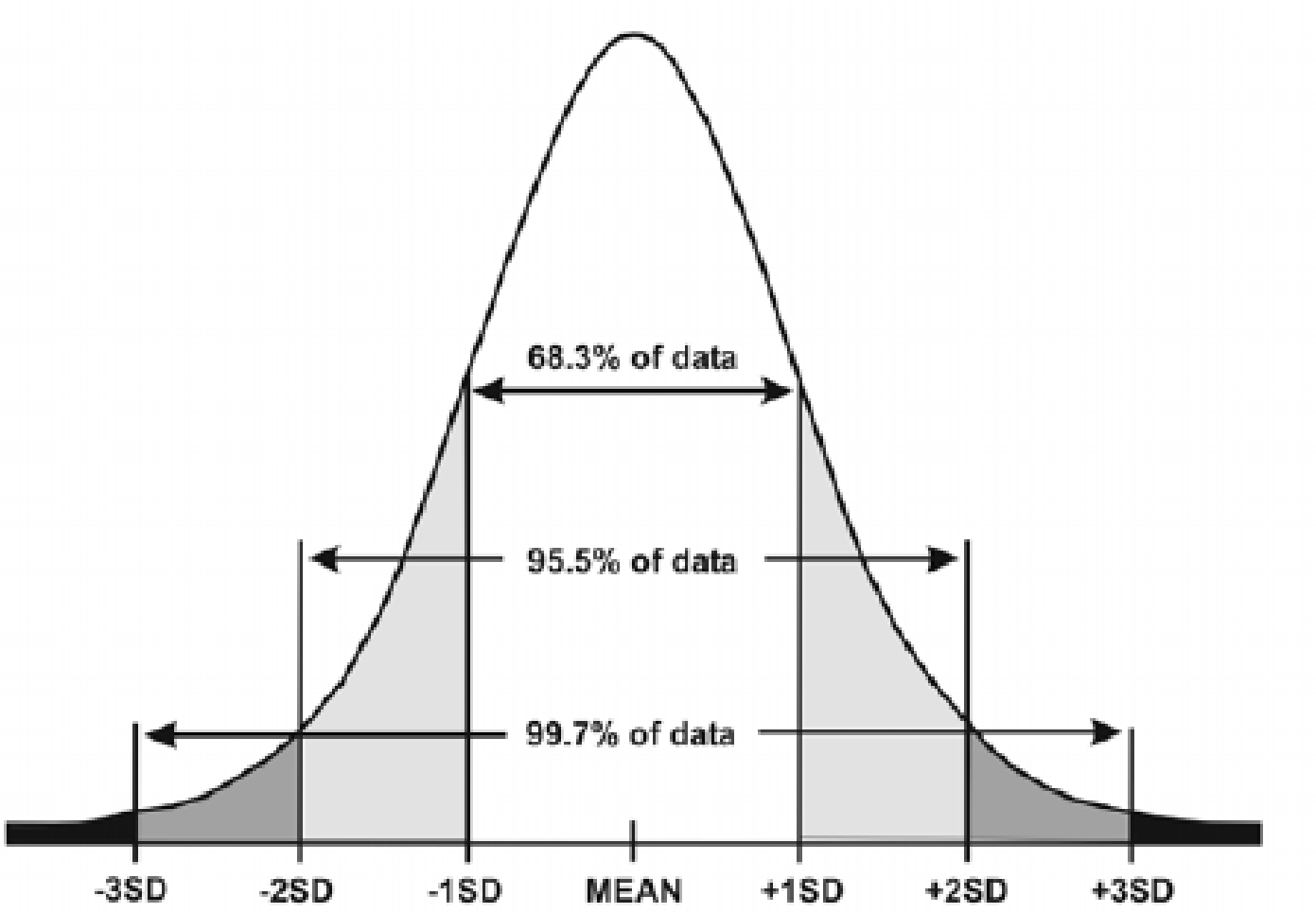

การกระจายแบบเบ้ขวา
(Skew to the right หรือ Positive skew)

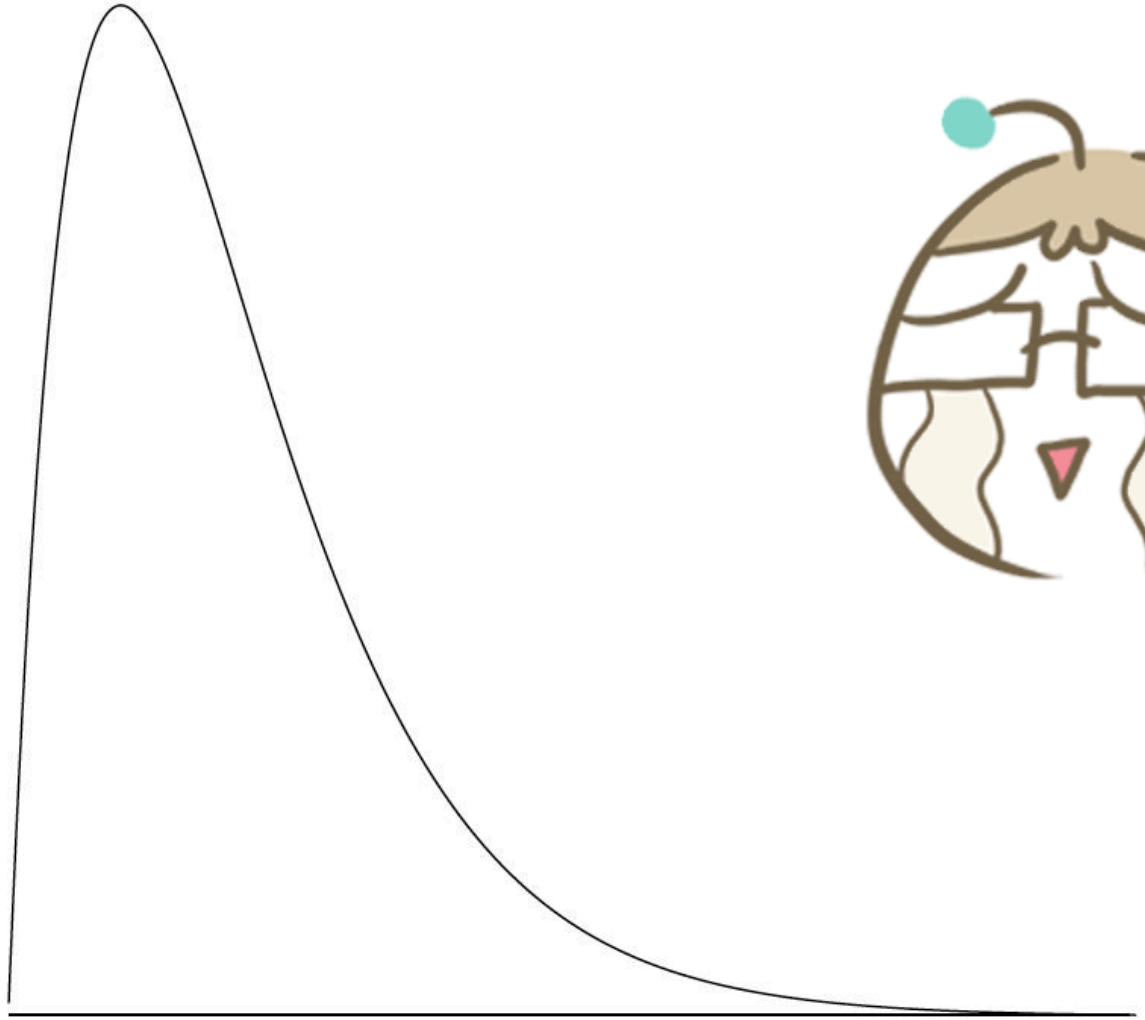

การกระจายแบบเบ้ซ้าย
(Skew to the left หรือ Negative skew)

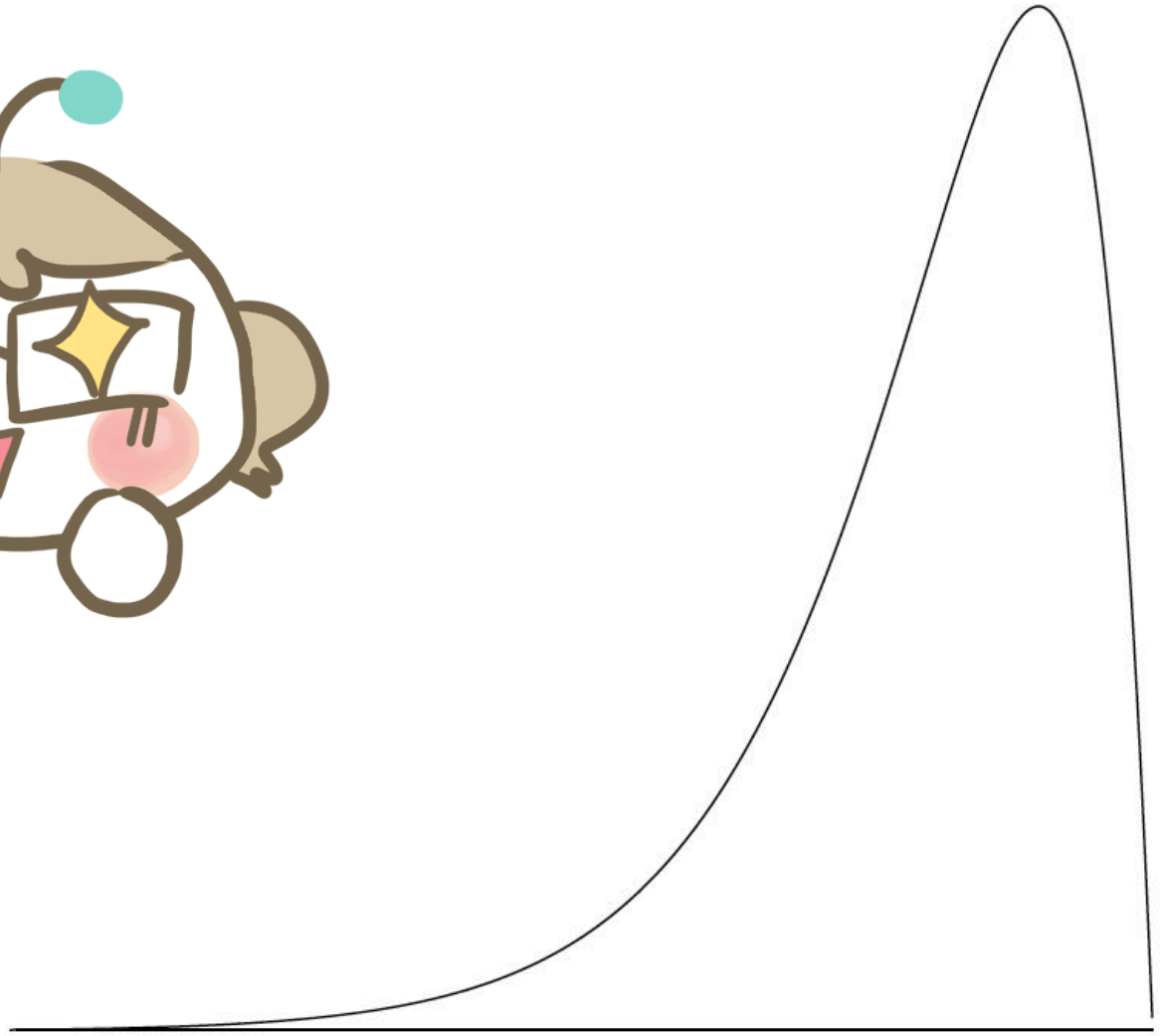

การกระจายแบบเบ้ซ้าย

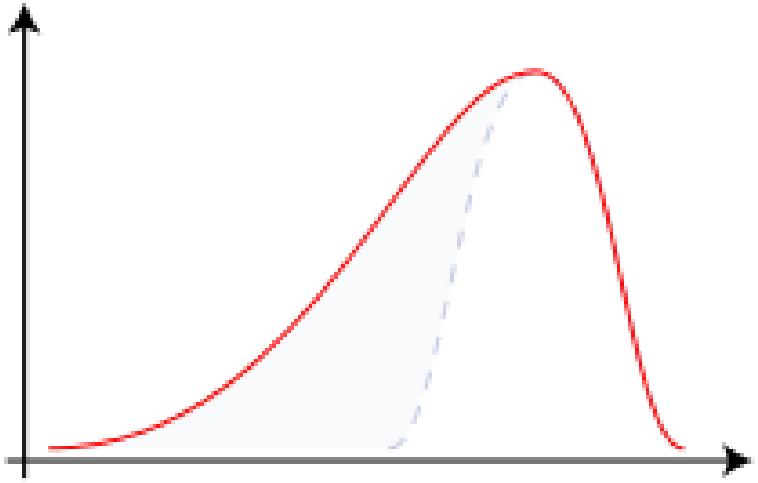

Negative Skew

การกระจายแบบเบ้ขวา

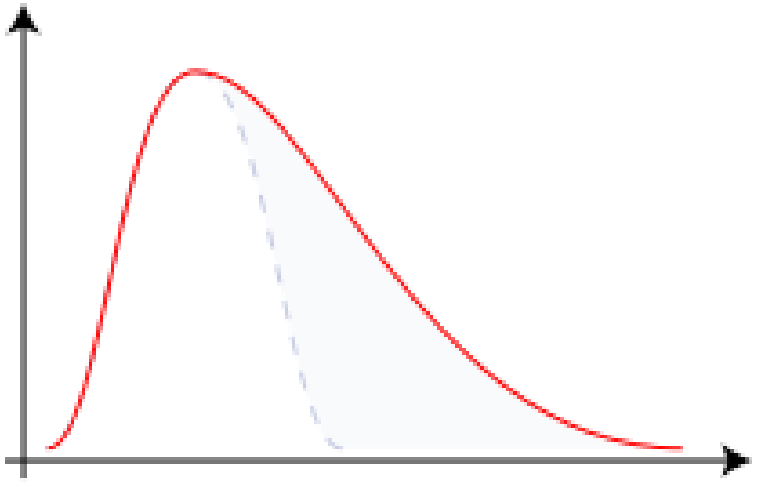

Positive Skew

Skewness

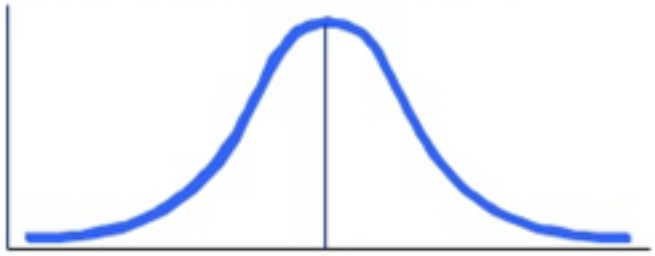

Mode = Mean = Median

SYMMETRIC

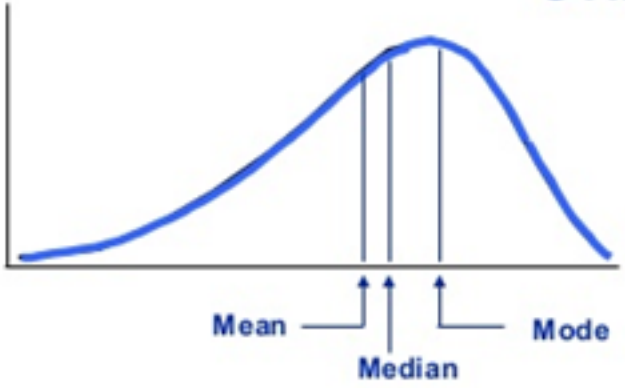

SKEWED LEFT
(negatively)

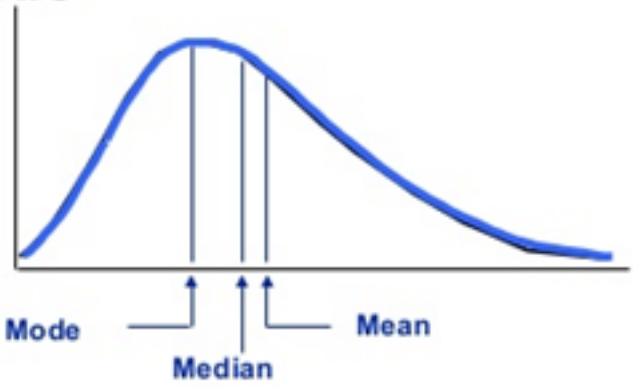

SKEWED RIGHT
(positively)

พิสัย (Range)

- ความแตกต่างระหว่างค่าน้อยที่สุดกับค่ามากที่สุดในชุดข้อมูล
- ค่ามากที่สุด - ค่าน้อยที่สุด
  - ทางสถิติ พิสัย...
  - ทางระบาดวิทยา ตั้งแต่... ถึง...
- ใช้ประกอบกับค่ามัธยฐาน

ตัวอย่าง

ค่ามัธยฐานและพิสัยของคะแนนสอบของนักเรียน 5 คน ในแต่ละห้องเรียน

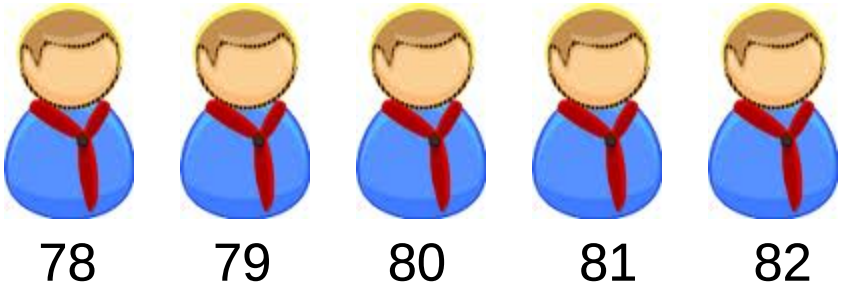

78 79 80 81 82

Median = 80 คะแนน
Range 78-82 คะแนน

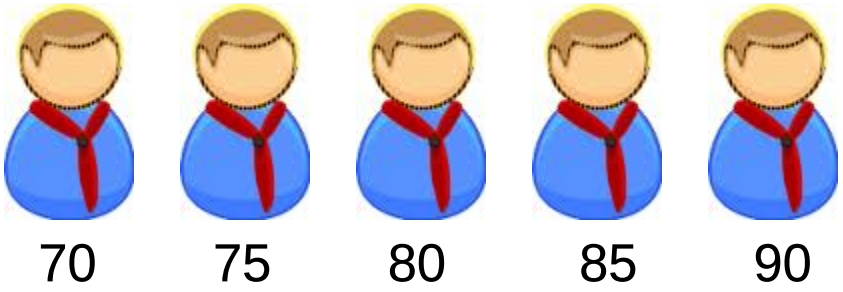

70 75 80 85 90

Median = 80 คะแนน
Range 70-90 คะแนน

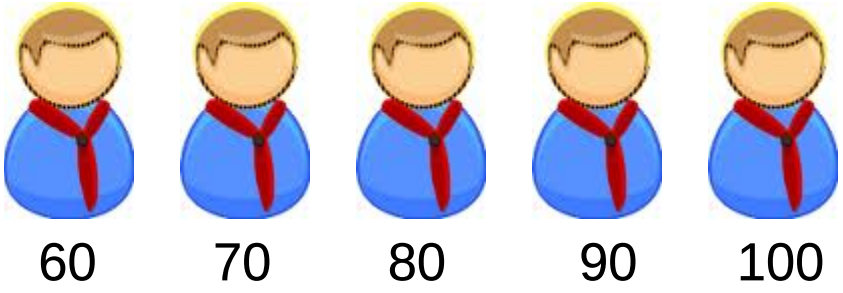

60 70 80 90 100

Median = 80 คะแนน
Range 60-100 คะแนน

Percentiles

- เกิดจากการแบ่งข้อมูลเป็น 100 ส่วนเท่าๆ กัน เมื่อข้อมูลถูกเรียงจากน้อยไปหามาก
- มีค่าอยู่ระหว่าง 0-100
- Percentiles ที่ P หมายถึง ค่าที่มีจำนวนข้อมูลน้อยกว่าร้อยละ P ของชุดข้อมูลทั้งหมด

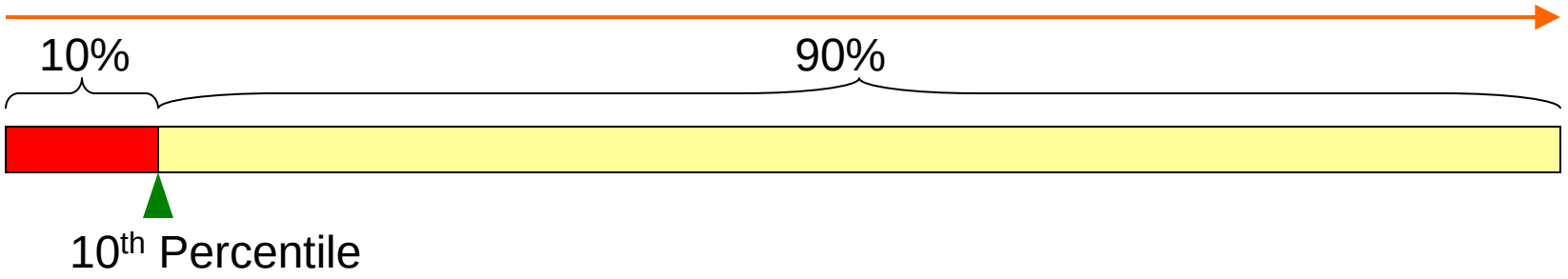

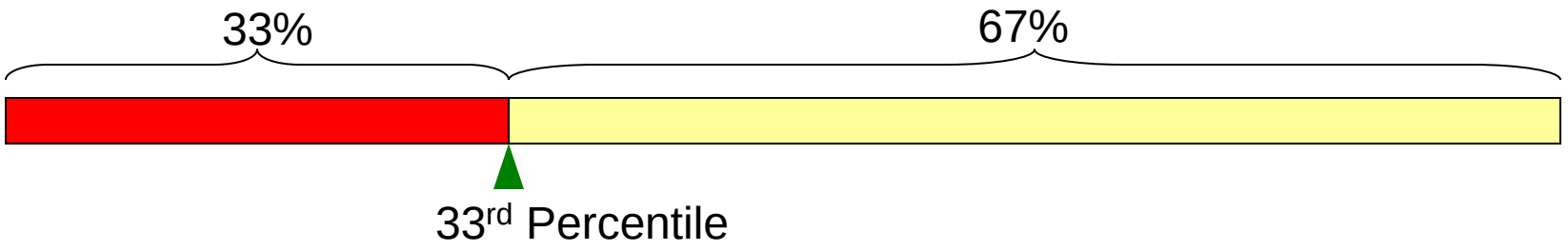

Quartiles

- เกิดจากการแบ่งข้อมูลเป็น 4 ส่วนเท่าๆ กัน เมื่อข้อมูลถูกเรียงจากน้อยไปหามาก
- แบ่งเป็น Quartile ที่ 1, 2, 3 และ 4

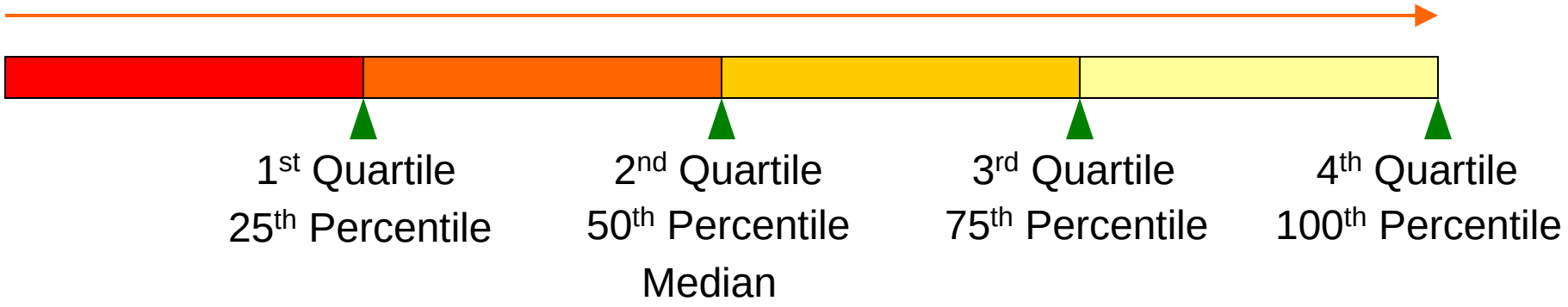

Q1 คือ ค่า ณ ตำแหน่งที่ $\frac{n+1}{4}$

Q3 คือ ค่า ณ ตำแหน่งที่ $\frac{3(n+1)}{4}$

Interquartile Range

- เป็นการวัดการกระจายที่นิยมใช้ประกอบกับค่ามัธยฐาน
- เป็นตัวแทนของข้อมูลครึ่งหนึ่งที่อยู่ในช่วงกลางของชุดข้อมูล ระหว่าง P25-P75

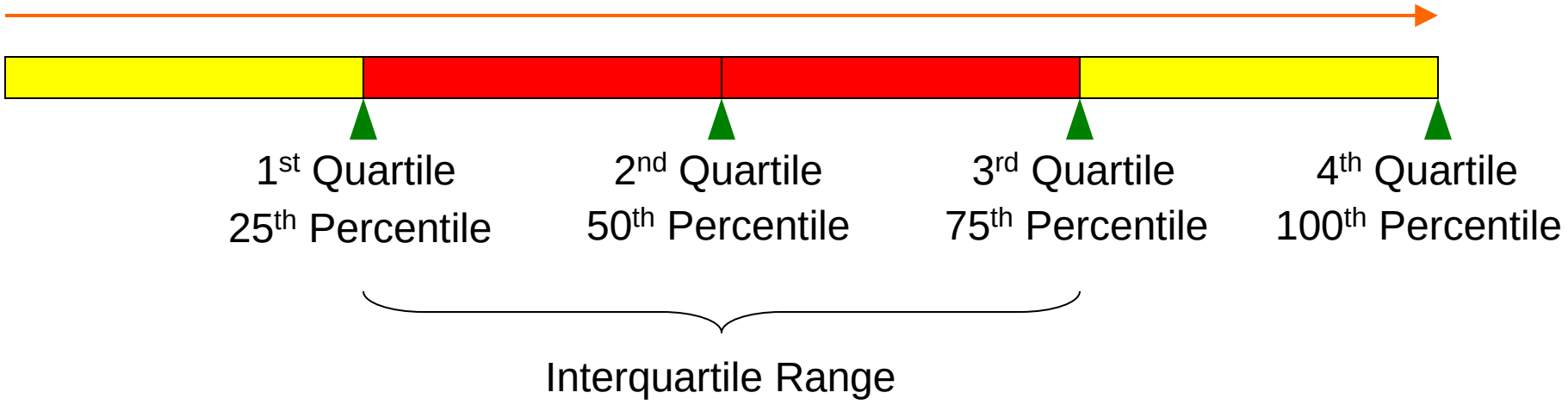

ตัวอย่าง

- Age (in years) of a group of 10 villagers :

5 11 21 24 27 28 30 42 50 52

- IQR = Q3 – Q1 = 42 – 21 = 21

- Interquartile Deviation (ส่วนเบี่ยงเบนควอไทล์)

  = IQR/2 = (Q3 – Q1) / 2

  = 21/2 = 10.5

สรุปแนวทางการเลือกใช้วิธีการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและวิธีการวัดการกระจาย

รูปแบบการกระจาย	การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง	การวัดการกระจาย
การกระจายแบบปกติ (Normal Distribution)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
การกระจายแบบเบ้ (Skew Distribution)	ค่ามัธยฐาน (Median)	พิสัย (Range) หรือ Interquartile Range

- ขอขอบคุณ – สไลด์ พญ.ดารินทร์ อารีย์โชคชัย นพ.ปณิธี ธัมมวิจยะ และนพ.ยงเจือ เหล่าศิริถาวร
- สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค